

Людмила Загоруйко
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
м. Умань (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ МОВИ ЯК ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ У КОНТЕСТІ МІЖКУЛЬТУРНОСТІ

***Анотація:** У матеріалі розглянуто особливості міжкультурного навчання. За приклад автор взяла заняття та курси іноземних мов, де переважною аудиторією є представники різних культур. Міжкультурність у навчальному процесі було розглянуто у двох контекстах (соціально-політичний та дидактичний). Охарактеризовано роль вчителя у процесі міжкультурного навчання, як модератора і партнера, а також міжкультурного посередника. Також запропоновано низку вправ для навчання мови як другої іноземної у контексті міжкультурності.*

***Ключові слова:** міжкультурне навчання та викладання, полікультурне середовище, мовна освіта.*

***Abstract:** Some features of intercultural learning and teaching had been revealed. As an example, the author took classes and courses in foreign languages, where the predominant audience is the representatives of different cultures. Multiculturalism in the educational process was considered in two contexts (socio-political and didactic). The author described the role of the teacher in the process of intercultural learning, as a moderator and partner, as well as an intercultural mediator. A number of exercises for teaching a language as a second foreign language in the context of intercultural communication had also been proposed.*

***Key words:** intercultural learning, multicultural environment, language education.*

Міжкультурне навчання можна розглядати як один із виявів освітніх перетворень, пов'язаних з появою безперервної освіти і міжкультурності. Ідея навчання протягом усього життя приваблює, насамперед, дорослих і сприяє отриманню додаткової освіти (у деяких випадках основної) у зрілому віці.

Прагнення дорослих та молоді до самонавчання вважається однією з ключових компетенцій, що дозволяють функціонувати в сучасному світі. У цьому контексті вчитель замість опосередкованого наставника стає партнером в діалозі, організатором індивідуальної і групової роботи [9].

Міжкультурність на заняттях іноземної мови можна аналізувати у двох контекстах, а саме: соціально-політичному та дидактичному. Соціально-політичний контекст чітко вказує на важливість і необхідність впровадження міжкультурного контенту в освіту і його спрямування на формування міжкультурної компетенції. В результаті зміцнення мультикультуралізму у Європі, ми можемо прослідкувати зростаючу мобільність громадян та міграційні процеси, що посилює зв'язок між міжнародними ринками праці та освітою [11, с. 188].

Результатом згаданих соціальних процесів є зміни освітнього ринку та його потреб, видимі також у галузі мовної освіти. Багато з домінуючих тенденцій в освіті є результатом дій і рекомендацій інститутів ЄС. Прогресивна глобалізація і мультикультуралізм суспільств впливають на принципи, що лежать в основі методики викладання іноземних мов. Мобільність громадян передбачає створення мультикультурних груп під час вивчення іноземних мов. Також можуть з'являтися різні групи залежно від того, які цілі у навчанні іноземної мови мають студенти. Такі студенти уже не прагнуть досконалого оволодіння однією або двома іноземними мовами, а прагнуть багатомовності, орієнтованої насамперед на комунікативну мету. Зазначені зміни також впливають на вибір змісту викладання і відносини між учителем і учнем (викладачем-студентом), потреби яких відіграють велику роль при постановці навчальних цілей.

Міжкультурне навчання є популярною категорією в німецькій педагогіці. Так, відомий німецький психолог Александр Томас вважає, що міжкультурне навчання відбувається тоді, коли контактуючи з представником іншої культури людина прагне до розуміння, характерних для цієї культури системи сприйняття та інтерпретації, мислення, цінностей, з метою їх інтеграції з власною системою орієнтації і

використання їх в чужому культурному просторі. Міжкультурне навчання сприяє – крім розуміння чужої системи культури – роздумам про власну систему культури [12, с. 382].

Автор також зазначає кілька умов міжкультурного навчання. В першу чергу, необхідний контакт з представником іншої культури і відкрите ставлення, орієнтоване на розуміння іншого світогляду, цінностей і поведінки. Результатом процесу навчання буде не тільки розвиток міжкультурної компетенції людини, а й формування її культурної ідентичності [12, с. 382-383; 10, с. 293]. З іншого боку, на думку Томаса, метою міжкультурного навчання є формування міжкультурної компетенції, яка повинна розглядатися у трьох аспектах, як поєднання знань з навичками і установками. Процес навчання в контакті іншої культури дозволяє не лише отримувати знання про іншу культуру, а й про власну, ознайомити зі схожостями і відмінностями між культурами. Міжкультурне навчання формує навички правильної поведінки в ситуації контакту з представниками іншої культури, а також сприяє відносинам, побудованим на відкритості, терпимості і поваги до інакшості. Підхід до міжкультурного навчання також виробляється під час молодіжних обмінів. Зокрема, він враховує такі етапи, як знання своїх культурних коренів і їх вплив на процес спілкування, подолання негативних стереотипів, або ідентифікація чужих культурних зразків, а результатом є отримання навичок щоб впоратися в ситуації конфлікту культурної спадщини [7].

Поняття міжкультурного навчання пов'язане не тільки зі шкільною освітою (або окремими предметами), а й з викладанням іноземних мов, оскільки воно готує учнів (студентів) до соціально-культурного використання іноземної мови та функціонування в багатокультурному співтоваристві.

У документах ЄС і ради Європи, зокрема, що стосуються освітньої та мовної політики, з'являється ідея міжкультурності, однак, незважаючи на чітко сформульовані цілі, в обмеженому обсязі. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти зазначено, що найважливішою метою мовної освіти є сприяння розвитку особистості учня, його почуття ідентичності, у середовищі багатства мов і культур [14, с. 13]. Згідно з цим документом, освіта в галузі іноземних мов повинна включати в

себе не тільки навчання мовної грамотності та розвиток мовної та комунікативної компетенції, а й міжкультурної компетенції. Однак зазначений документ не уточнює механізм досягнення цілей міжкультурного навчання в рамках мовної освіти [3, с. 57-58].

Місцем, де міжкультурне навчання відбувається природньо, є курс іноземної мови. У викладанні іноземних мов – поряд з фактографічним і комунікативним підходами – виокремлюється також міжкультурний підхід [2]. Міжкультурність мовної освіти може підтримувати належним чином розроблені навчальні матеріали, структурування навчальних ситуацій і вибір тем, які сприяють розвитку міжкультурної компетенції. До таких тем відносяться, зокрема: організація простору соціальної діяльності окремих установ, соціальні групи, конфлікти, особистість, домашній затишок близьких, національні особливості, ритуали тощо [13, с.187-189]. Для більшого розуміння міжкультурного характеру можна додати ще питання, пов'язані з повсякденним життям, умовами життя в даній країні, міжособистісні відносини, система цінностей, погляди і ставлення. Зміна моделі мовної освіти в напрямку міжкультурного навчання створює відкритість і гнучкість порушених питань, залежно від актуальних потреб та інтересів учнів, що вивчають іноземну мову, їх віку, країни походження, мотивації тощо.

Під час міжкультурного навчання роль вчителя змінюється. Він стає модератором і партнером для обговорення, будучи одночасно представником певної культури і міжкультурним посередником [5]. Він не тільки знайомить з культурою, а й допомагає зрозуміти культурні закономірності, непомітно направляючи пізнавальну активність учнів. Учень, як представник певної культури, вважається автономним підрозділом, що відповідає за форму власної мовної освіти. Йому залишається відносна свобода у виборі змісту і цілей навчання [6, с. 64-68]. Таким чином, розвиток міжкультурної компетенції вчителя та учнів є відправною точкою, а також переходом, в рамках міжкультурного навчання обох сторін. Розвиток міжкультурної компетенції стає можливим завдяки усвідомленню існуючих стереотипів, інтерпретації (поведінки),

порівняння культур з різних точок зору і спілкування в міжкультурних ситуаціях [4, с.106-107]. Міжкультурне навчання передбачає використання різного типу завдань, що дозволяють учням зрозуміти іншу культуру. Такі завдання мають орієнтуватися на спостереження та інтерпретацію іншої культури, а також на використання цих знань на практиці [13, с. 134-137]. Зокрема, можна використовувати ситуаційне навчання, моделювання, рольові ігри, створення спільних проєктів, різні форми обговорення, дебати, інтерв'ю тощо [8, с. 96]. Для розвитку міжкультурної компетенції, можна використовувати так звані міжкультурні вправи, які ґрунтуються на розпізнаванні культурних символів, роботі з текстами, аналіз поведінки, повсякденної поведінки, характерної для даної культури, а також різних стилів спілкування [1, с. 35].

Отже, вправи, орієнтовані на розвиток міжкультурної компетенції, враховують декілька аспектів, а саме: знання (когнітивний аспект), навички (поведінковий аспект) і мотивацію (емоційний аспект). Під час виконання вправ учні повністю опираються як на свої знання рідної мови і культури, так і на мову, яку вони вивчають. Використання принципів міжкультурного навчання дозволяє більш повно адаптувати мовний курс до потреб учнів і до сучасних цивілізаційних перетворень.

Список використаних джерел

1. Aleksandrowicz-Pędich, L. *Międzykulturowość na lekcjach języków obcych*, Wyd. Uniwersytetu w Białymstoku, Białytok, 2005. 118 s.
2. Bandura, E. *Nauczyciel jako mediator kulturowy*, Tertium, Kraków, 2007. 352 s.
3. Garncarek, P. *Przestrzeń kulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Wyd. UW, Warszawa, 2006. 232 s.
4. Gębał, P. *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców*, Universitas, Kraków, 2010. 232 s.
5. Gregory, J. Facilitation and facilitator style [w:] *The theory and practice of teaching*, red. J. Peter, Kogan Page, London, 2002. s. 79–93.

6. Knowles, M., Holton, E., Swanson, R. *The adult learner: the definitive classic in adult education and human resource development*, wyd. 6, Elsevier Butterworth-Heinemann, Amsterdam–Boston–Heidelberg, 2005. 378 p.

7. Leenen, W.R., Grosch, H. Bausteine zur Grundlegung interkulturellen Lernens [w:] *Interkulturelles Lernen. Arbeitshilfen für die politische Bildung*, BpB, Bonn, 1998. s. 29–46.

8. Matlakiewicz, A., Solarczyk-Szwec, H. *Dorośli uczą się inaczej. Andragogiczne podstawy kształcenia ustawicznego*, Wyd. CKU, Toruń, 2005. 167 s.

9. Saran, J. (red.) *Edukacja dorosłych. Teoria i praktyka w dobie przemian*, Wyd. Uniw. M. Curie-Skłodowskiej, Lublin, 2000. 413 s.

10. Śliwerski, B. *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Impuls, Kraków, 2005, 432 s.

11. Stankiewicz, K., Żurek, A. Międzykulturowe uczenie się na kursie języka polskiego jako obcego. W: I. Koutny i P. Nowak (red.), *Język, komunikacja, informacja*, t. 6, Poznań: Sorus, 2011. 187-194.

12. Thomas, A. Psychologie interkulturellen Lernens und Handelns [w:] *Kulturvergleichende Psychologie*, red. A. Thomas, Verlag für Psychologie, Göttingen, 1993. 140 p.

13. Torenc, M. *Nauczanie międzykulturowe – implikacje glottodydaktyczne*, Atut, Wrocław, 2007. 352 s.

14. *Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання* / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ: Ленвіт, 2003. 273 с.